

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 22. novembra 1876.

O b s e g: Kako bi se Unška dolina dala posušiti. — Kmetijski tabor v Dolu. — Kako dobro suho meso narediti. — Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih. (Dal.) — O „Pratiki“ za kmete nekaj. — Razjasnilo trgovcem o novi postavi od 8. sušca 1876. l., kako naj rabijo koleke (štempeljne) pri svojih računih. — Tajnovčétke (kryptogami) ob potu od Poženka na Šent-Ursko goro. (Konec.) — Popotne črtice. (Dalje.) — Mnogovrstne novice. — „Slovanske simpatije Slovanu niso greh.“ — Govor poslanca Hermana v zbornici poslancev 11. nov. o predrugačenji politične uprave. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Kako bi se Unška dolina dala posušiti.

Spisal M. Peruci.

Ker so letos bile velike povodnji po mnogih krajih naše dežele in še posebno na Notranjskem, zato se je začelo tanje preiskavati, kaj je krivo tega? Posebno je sl. deželni odbor izprožil, dobro pregledati Unško dolino pri Planini, ker so tudi tam ljudje od vode trpeli hudo kvaro.

Zadela je mene velika čast, da sem bil med možmi, ki so to preiskavali, in zato se mi zdi dolžnost, obširneje izpregovoriti o nekaterih stvaréh, ki so zelo važne pri tem vprašanji. *)

Predno v misel vzamem pripomočke, s katerimi bi se ta nesreča odvrnila, hočem ob kratkem popisati, kako je Unška dolina geologično ustvarjena.

Apnenikove gore notranjske dežele so prava domovina podzemeljskih duplin ali jam. Te dupline so navadne votline ter druga se druge tako držé, da jih vežejo ali vodotočem podobni žlebovi ali razpokline. Votline leže ali razno visoko ali tudi tako, kakor bi se šlo gori po stopnicah iz druge v drugo. Večina apnenikovih duplin ima po stenah nizdolu viseč kapnik, ter v mnogih je na tleh ilovnato ali glinasto blato. Povsod po teh jamah, kodar stén ne brani apnéna kaplina, katera jih oklepa, izpodmlévajo ter votlino širijo vode s potoki vred, kateri često ponícújejo *) v te dupline, po njih dalje tekóč. Zatorej tem duplinam širjava in globočina vedno raste, da njih strop nazadnje že ne more

*) Našim čitateljom je iz poročil deželnega odbora znano, da je sl. ministerstvo kmetijstva dovolilo državno podporo za preiskavanje vodonosne Unške doline, in da tudi sl. deželnega odbora volja je, dodati tej podpori svoj deléž, ter da gospod Witschel z gosp. Perucijem je dobil zato nalog, z ozirom na dotično dr. Vicentinjevo brošurico preiskavati zanimivi ta svét. Gosp. Witschel je v posebnem poročilu podal dež. odboru svoje mnenje, katero g. Peruci hvali kot izvrsten operat; da pa vzlasti naši Notranjci izvedó kaj o njih preiskavah, izročil nam je on pričujoči spis, katerega smo radostni vzeli v svoj list. Vred.

**) Ponicevati: voda ponícúje, znači: voda se pod zemljo izgublja, in tisto mesto, kjer voda ponícúje, imenujemo poníkve. Pis.

na sebi držati kamenja z drugo téžo vred, zaradi česar se potlej vse skup vdere in posuje.

Kedar je tak podséd globoko pod zemljó, tedaj človek tega nič ne vidi, ali čuti vendar, ker se zemlja s potresom zaziblje; kedar je tak zasip više ter bliže zemeljnega površja, tačas vdrto kamenje za seboj naredí rúpo (razpoklino in globánjo), podobno ali mlin-skemu grotu ali kotlu.

Mnogo tacih potresov, ki se ne čutijo daleč okrog, pride, kakor je podoba, samo zato, ker se je ondukaj pod zemljo kaka duplina posula. Semkaj bi utegnili spadati potresi na Krimu, katerih je bilo 1866. leta decembra meseca mnogo, jako močnih; pozneje jih že ni bilo toliko čutiti, a ponavljali so se vendar do 1874. leta, posebno okolo Tomišljega. Tudi Kras, ki je pod seboj ves votel od samih duplin, ima često jednake potrese, katere mu dela posipanje podzemeljskih jám.

Na Notranjskih apnenikovih tleh se pogostoma vdirajo rupe ali globánje; največe izmed njih imajo po več tisoč metrov premernika.

Tudi Unška (Planinska) dolina je s tem načinom postala. V rúpici, katera se je pred tremi leti prvič pokazala blizu Ložke pile (žage), prebrskaval sem naplávje, v katerem nisem našel nič živalskih ostankov, razven samo jednega navadnega zelišča, imenovanega „paludinina orbicularis“, katero je kar na vrhu rastlo. (Dalje prihodnjič.)

Kmetijski tabor v Dolu. *)

Kmetijskega tabora v Dolu pod Ljubljano se je 5. dne t. m. vdeležilo blizu 300 poslušalcev, ki so bili večinoma premožni gospodarji iz fare Dolske, Št. Helen-ske in Ihanske. Pač veselo bilo je videti, ko so po končani službi božji zbirali se odlični kmetijski gospodarji in koj bila je prenapolnjena sicer obširna šolska sobana; njena okna so se morala odpreti, da so zunaj ostali zamogli tudi slišati poduk. Več kakor 200 pa jih je moralo oditi, ker niso našli prostora. Očitno znamenje, da se kmečko ljudstvo zanima za kmetijski poduk; le treba mu ponuditi prilike in zato podučiti

*) Čeravno so zadnje „Novice“ prinesle že poročilo o tem zanimivem kmetijskem taboru, smo vendar radi tudi tem vrsticam prostor dovolili za to, ker bolj na drobno razkladajo poduk gosp. prof. Povšeta. Vred.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 29. novembra 1876.

O b s e g: Predlogi novih davkov z ozirom na kmetijstvo v Dunajskem državnem zboru. — Kako bi se Unška dolina dala posušiti. (Dalje.) — Poročilo o našem predivstvu. — Gospodarske skušnje. — Gospodarske novice. — Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih. (Dal.) — Slovensko slovstvo. — Popotne črtice. (Dalje.) — Govor grofa Hohenwarta v zbornici poslancev 14. in 17. nov. o reformi politične uprave. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Predlogi novih davkov z ozirom na kmetijstvo

v Dunajskem državnem zboru.

Napoved novih davkov ni ljudem, ki davke plačujejo, nikoli prijetna novica. Opravičena je tedaj radovednost posebno kmetovalcev gledé na predruženje davkov, ki ga je ministerstvo že predložilo zbornici poslancev na Dunaji. Tega predruženja davkov pa — pravi Dunajski kmetijski časnik „Oesterr. landw. Wochenblatt“ — mali posestniki nimajo vzroka,*) s strahom pričakovati, kajti njih grunti davek bode za 10 od 100 znižan brez strahu, da ga zadene novi dohodkini davek. Gruntni davek, ki se je, kakor je znano, dozdej pobiral v večem delu dežel z $26\frac{2}{3}$ odstotkov od katastralnega čistega dohodka, se bode od leta 1878 pobiral le s 24 odstotki, kar je enako znižanju tega davka za 10 odstotkov celega davkovskega zneska. Nasproti temu pa bode kmetovalca zadel nov davek, ki ga je dozdej v obliki doklade odraštoval. Ta novi davek se imenuje osebni (personalni) dohodkini davek, ki bo vsacega človeka, po takem tudi kmetovalca zadel, če njegov vsakoletni čisti dohodek doseže 600 gold. Ta davek bo zadel kmetovalca, če sam obdeluje svoja zemljišča ali pa če jih v najem (štant) daje, ali če dohodek izvira iz stvarnega prava (dingliches Recht). Če kmetovalec sam obdeluje svoja zemljišča, bo plačeval ta davek od dohodkov, ki mu jih zemlja ali gozd donašata po odbitem gruntne davku in po odbitih deželnih in občinskih prikladah, kakor tudi po odbitih stvarnih bremenih gruntne posesti in pa po odbitih obrestih (činžih), ki jih ima od izposojil odraštovati, katera je na ta zemljišča vzel.

To pa utegne vendar naše kmete nekoliko nemirne narediti; al potolažijo naj se s sledečim razjasnilom.

V našem cesarstvu je v vsem skupaj 3 milijone in 400.000 gruntne posestnikov; med temi pa jih je 3 milijone in 298.000, katerih katasterski čisti donesek znaša le do 200 gold.; ti so tedaj gotovo pod tisto mejo, s katero bo osebni dohodkini davek se začel. Odmeril se pa ne bo dohodkini davek na podlagi katasterskega čistega dohodka, ampak le od čistega dohodka, ki je zmirom več kakor je bil ob svojem času preračunjeni katasterski dohodek.

*) Bog daj, da te besede ne bodo prazne! Vred.

Statistične tabele, ki so ministerskemu davkovskemu predlogu od leta 1874. priložene, kažejo, da je poprek katasterski čisti dohodek v razmeri z resničnim čistim dohodkom tak, kakor 1 do 2. Po takem se sme misliti, da gori omenjeni 3 milijoni in 298.000 gruntne posestnikov bode všlo osebnemu dohodkenemu davku.

Zadel bo tedaj ta davek le onih 102.000 posestnikov, pa še med temi jih bode morebiti veliko, ki ostanejo pod mejo 600 gld. čistega dohodka po odbitih vseh tistih davkih, prikladah in obrestih, ki smo jih gori omenili.

Kakor se sliši, utegne pa to predruženje zemljiškega davka še-le v 10 letih na vrsto priti.

Kako bi se Unška dolina dala posušiti.

Spisal M. Peruci.

(Dalje.)

Naplavje, katerega ni obilo nad 1-5 metrov debelosti, ima v sebi gozdno ilovico, zmešano z rodovitno prstjo; samo pri izvoru Unške vode je tudi nekoliko proda videti. Nikodar ni tod nič peska in modrikaste (plavkaste) lednotvorske gline, kar nahajamo nekoliko pod zemeljnem površjem po vsem barji ali močvirji. To nas uči, da je ta dolina postala v poznej četrtotvorni dobi ter je takój od začetka bila presihajoče jezero, katero je do malega vse leto bilo brez vode. Neravnotno podobo so tej dolini dale mnoge višave, ki se nam vedno pred očmi ponavljajo. Ker voda neprestano izpodjéda in odnaša zemljo, zato so se njenemu odtekanju vrata pri Vrhniškem bregu do Borovnice kar dalje tem bolj širila ter notranjske reke so se bolj in bolj obračale k ravnini Ljubljanskega barja.

Kakor so dotoki v tej dolini rastli in se pomnoževali, tako je tudi rastla izpodjedljiva krepost vodi, ki se je zbiral na močvirji. Ljubljana, povečana z raznimi izvirkami okolo močvirja, predrla je siloma trdni jéz, katerega je bilo Savsko naplávje storilo med Šišenskim in Golovškim hribom. Struga se je Ljubljani polagoma globočila ter voda je naplávino vedno prinašala in zatorej so se močvirska tla vzdigovala, ker so Notranjske reke začenjale blato, kar so ga pobrale med svojim čudovitim tékom, odkladati na barji, kodar je voda malo ne samo stala. Rodovitna prst, katero je hitreje in hitreje odtekajoča voda kradla Notranjskim dolinam, dela zdaj Ljubljani bregove. Tedaj, kedar

se je to godilo, kaže, da je močvirsko ravnino že nekako na debelo pokrivala šota; kajti notranjsko blato po obeh stranéh Ljubljance leži malo ne samo na šotni plasti, ne sezáje obilo globokéje drugam v zemljo.

Ce pregledamo naplavino po bregovih Ljubljance, ni težko razumeti, koliko rodovitne prstí je Krasu odnesene, posebno ako tudi pomislimo, da to je le majhen kosce naplavine; kajti nekoliko blata je ostalo po strugah pod zemljo, a nekoliko ga je voda nesla dalje v Savo in Dunaj (Donavo).

Voda, podpirana s posekavanjem gozdov, nam je storila, da so se Notranjske doline v zvezo odprle Ljubljanski ravnini in njenim razrastkom. Dokler je še Kras imel drevje in gozde, ni burja mogla prstí jemati; vodam je požiralnike mašilo povsod listje in rožje ali dračje; potoki in studenci so tekli največ vrhu zemlje, v tla poniknivi stoprav (še le) potem, kedar je topoglavi svét posekal gozde, kateri so nalašč odmenjeni, v redu držati zračno mokroto. Kar dalje tem več se je vodi v zemljo odprlo požiralnikov, ter ko je vso prst burja odpihala in voda odnesla, potem že ni mogla vrhu zemlje teči mokrina, s katero so zdaj tudi oblaki začenjali po redkem deževati. Apnenikove skale nimajo nič gostote, in zato so deževnico srebale, kakor rešeto; studenci so usehnili, ter voda, rastlinam živa potreba, začela je ponicevati, pod zemljo iskaje potov svojemu odtočilu. Golo, razpoklo skalovje in suhe struge nekdanjih potokov nam pričajo, da je nekdanj bila zemlja tod vse drugače obdelana. Kras požira kar dalje tem več svetá, in ako temu ne najdemo konca, to bodo v ne-davnih letih pustoto ležali rodoviti kraji, kateri so zdaj še vsi polni ljudi.

To se mi je potrebno zdelo povedati, da bi laže pokazal, kako bi se Unška dolina dala usušiti, ter da bi tudi odkril, kako voda zemljedelstvo tukaj pospešuje, tamkaj uničuje.

Notranjske doline, posebno Unška, imajo po sebi še zeleno rast, katero so jim ohranili gozdje, ki okolo njih stojé, in tudi povodnji, katere jih časi zalivajo. Kar globoče in hitreje voda beží v podzemeljske požiralnike, tem več blata s seboj odnaša. Vodna žrela po ravninah rastó od leta do leta, ker valovi, vrvraje v krepkih vrtincih, izpodjedajo prhko naplavljeno prst, predno poniknejo. Globoke zareze pri žrelih spodnjega Unca nam kažejo, kaj voda zna in more, ter ogoljeno kamenje, gledajoče izpod naplavja, uči, da je človeška moč jako slaba, kedar se z vodo bojuje. Že zdavnej zemlja tod ne dobiva toliko povračila, kolikor ima vedne izgube, ter vse kaže, da se Kras misli skoraj tudi v to dolino razširiti.

(Dalje prihodnjič.)

Poročilo o našem predivstvu.

Spisal Andrej Piskar.

Leta 1873. smo v Vodiški okolici, v Vesce, napravili prve večje poskušnje v predivstvu po Belgiškem načinu. Napravili smo godilnico, v kateri se godí lan v vodi in kmetijska družba je podarila tje potrebno orodje. Kmetovalci so sejali takrat precej mnogo izvirnega Ruskega semena, in naše poskušnje, ki smo jih napravili takrat z Ruskim lanom, so pokazale, da tudi pri nas moremo napraviti tako lepo blagó, kakor po drugih deželah, v katerih je predivstvo na visoki stopinji. Prepričali smo se, da iz 1 mernika semena moremo napraviti 1 cent prediva, 30 gold. vrednega, in to v srednjih letih.

Ta nova naprava je kmetovalcem prav všeč bila in so se mnogi z veseljem poprijeli novega izdela-

vanja. Poglejmo zdaj, kak vspeh je imelo to po preteku treh let.

Kakor sem rekel, so se kmetovalci takrat pridno prijeli Ruskega semena in tudi novega izdelovanja. Naše delovanje in naše poskušnje so se posebno raztezale na gojenje lanú v vodi in tega so se nekateri še dosti privadili, tako, da so potem mogli sami naprej delati. Toda manjkalo nam je časa, da bi se bili mógli tudi izdelovanja popolnoma privaditi, kajti kdor se hoče Belgiškega izdelovanja le nekoliko privaditi, potrebuje samo zato vsaj en mesec časa. Kdor vé, kako težko se kaka nova reč v kmetijstvo vpelje, bo lahko razumel, da v 14 dneh se ne dá tako važna reč, kakor je Belgijsko izdelovanje prediva, v celi okolici vpeljati. Bil je storjen samo začetek, in jaz sem že takrat pisal v svojem poročilu, da je to le poskušnja, po kateri smo se prepričali, da moremo tudi pri nas predivstvo povzdigniti, ako bi se energično poprijeli. Jaz sem že takrat priporočal napravo izdelovalnic, katere bi vso stvar v roke vzele, ker nikakor ne moremo pričakovati, da bi se kmetovalci sami prijeli Belgiškega izdelovanja.

Gospodarjem, kateri so se novega načina poprijeli, se je gojenje v vodi in pa teritev na mašini še precej dopadlo, al nič jim ni všeč bilo otrepanje in izdelovanje na Belgiškem stolu, ker je to delo jako sitno in potrebuje ročnosti in vaje. Svetoval sem jim toraj, naj za zdaj samo na terilnici tarejo in potem predivo na naših trlicah izdelujejo, ker se je to delo po mojih prejšnjih skušnjah precej dobro skazalo in se pri ljudstvu za prvi začetek težko več doseči dá.

Pri tem je tudi ostalo. Čeravno niso bili v novem ravnanji še posebno vajeni in vtrjeni, vendar so vsako leto godili lan v vodi; toda nekaterikrat se jim je tudi skazil, da je bil ali preveč ali premalo goden, kajti to opravilo potrebuje mnogo pazljivosti in skušnj, katerih še niso imeli. Enaka težava je bila z izdelovanjem, ker tudi tega niso bili tako vajeni, kot bi bilo treba. Zato je čisto naravno, da so jim kupci pridelek grajali in da ga niso mogli tako prodati, kakor so pričakovali.

K tem neprijetnostim so prišle še druge. Kakor sem že omenil, je bilo lanéno seme, ki ga je kmetijska družba dobivala iz Ruskega, prva leta precej dobro, al leta 1874. in 1875. je bilo tako slabo, da mnogi, ki so veliko semena kupili, ga drago plačali in velike stroške z obdelovanjem imeli, niso pridelali ne pol funta prediva, ker je bilo seme tako smetljivo, da ga je plevel popolnoma zadušil in so mogli vse prekositi. To je mnoge oplašilo, da niso kupili več Ruskega semena. To je pa napravilo tudi zastopnikom novega izdelovanja neprijeten vtis.

Vendar se je pri vseh teh napakah in uimah obdržala nova naprava in posebno se je pogajal za njen napredek gospodar Jože Seršen iz Vesce. Če prav niso sejali izvirnega Ruskega semena, so pa sejali ono seme, ki so ga poprej sami pridelali iz Ruskega semena, katero, če tudi ni prav tako, kot izvirno, vendar se je dalo enkrat ali dvakrat sejati. Izdelovali so tudi domači lan z novim orodjem in nekateri si iskreno prizadevajo, da bi se stvar boljše vravnala in razširila. Posebno želijo ondotni kmetovalci, da bi dobili zopet zanesljivega semena in pa da bi bilo nekoliko ceneje; radi bi od kraja vsi sejali Rusko seme, samo če bi bilo zanesljivo.

Tako je s to rečjo po preteku treh let.

Opisal sem stvar, kakor je, kajti vedeti moramo, kako in kaj, da moremo potem poiskati pomočkov, s katerimi se odpravijo ovire.

Kakor iz vsega razvidimo, ne manjka pri tem početji nič drugega kot energičnega, navdušenega

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrť leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrť leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 6. decembra 1876.

O b s e g: Kako bi se Unška dolina dala posušiti. (Dalje.) — Dolenec Dolencem! — Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih. (Dalje.) — Gospodarske skušnje. — Popotne črtice. (Dalje.) — Dvamesečno premirje. — Govor grofa Hohenwarta v zbornici poslancev 14. in 17. nov. o reformi politične uprave. (Dalje.) — Naši dopisi. — Noviĉar.

Gospodarske stvari.

Kako bi se Unška dolina dala posušiti. *)

Spisal M. Peruci.

(Dalje.)

Ker voda neprestano izlizuje ter odnaša dolinsko dno, zato se nareja kar dalje tem več požiralnikov, in zaradi tega se bode reki Unca**) vedno ter vedno krajšala tudi struga, kar je zdaj še gre po vrhu zemlje, a napósled pride čas, v katerem vsa Unška voda ponikne v podzemeljsko odtekanje. Kras je že zdaj prišel blizu k Unški dolini, a kedar jo bode vso zagrní, tedaj našim vnukom začne razmetano kamenje pripovedovati, kod je v stari dobi tekel Unec, ter Ljubljanica bode mogla dotoke dobivati samo kar iz podzemeljskih duplin kraške zemlje. Sama nevednost grozi to rodovito dolino izpremeniti v puščavo.

Požiralniki leže ali v ravni črti z dolinskim dnom ali višje nad njim ali nižje pod njim. Požiralniki prvih dveh vrst se vedno zamašajo, a požiralniki zadnje vrste se na novo delajo od dneva do dneva. Prevažno Fortúnovo jamo vidimo vso zatlačeno z debli in vejami, zaradi česar more samo še ubogo malo vode požirati, če tudi ima od narave namen, da bi pila velike curke in tako odvirala povodnji.

Voda zemljedelstvu rodi kvaro ali zato, ker je preobila, ali zato, ker je ni dovolj. A človek je postavljen, da tej stvari pomaga ter vodo suče in pokorí sebi na korist in potrebo.

*) V 47. listu „Novic“ z 22. novembra 1876. l. je v zadnji odstavek tega spisa vlezla napaka: „zelišča, imenovanega „paludinina orbicularis,“ katero je kar na vrhu „rastlo,“ namesto: „polža“ imenovanega „paludinina orbicularis,“ kateri je bil kar na vrhu.“

**) Vprašaje sem zvedel, da se prav piše: Unec — Unca, kar svedoči hrvatska reka: Unac — Unca, katera se tako pisana čita v Vukovem srbskem reĉniku. Staroslovenska oblika bi bila: Unьcb — Unьca, iz besedice: u hinweg, in iz kórena: nik sich in die höhe oder in die tiefe bewegen; unikniti durch bewegung hinweg schwinden, versinken. V kórenu; nik je i oslabljen v poluglasni Ъ, zatoj: нЬк. — Unec ima svoje ime zato, ker pod zemljo ponícúje ali unicúje, kakor je tudi beseda: poníkve od poníkniť.

Ako hočete od Unške doline odvrniti povodnji, otrebite in razširite vse zdanje požiralnike, kateri so največ grdo zabláĉeni ter zadelani. Ali v tem poslu bodite zeló pazljivi, da ob enem pridete na konec poprej imenovanemu vodnemu izlizavanju, ki dela mnogo kvare, ter da si s tem na glavo ne nakopljete tega, da bi potlej imeli premalo vode, kar posebno Kraševcem že zdaj vso rast zatira. Bilo bi najprvo tistim žrelom, katera so nižje nego li dolinsko dno, v stran od Unške struge a ne v strugi ležeča, pripravne zatvornice tako narediti, da bi se tem zatvórnícám usta mogla z jezovi k višku vzdigovati, kolikor bi potreba ukazovala; a kar je žrel po strugi reke Unca, naj bi se zamašila, kolikor se koli dá, in sicer vse do tam, kjer se imenuje Struženica, Galacija in Pod Stenami.

Takošno početje bi storilo, da bi Unec tudi ob suši po vsej strugi imel vodo, katera bi se s pripravnimi naredbami dala izpušĉati na nižje ležeče košenice in travnike, ter zemlja bi potrebe vlažnosti imela v samem vročem poletji, kar bi poljanam te doline dajalo mnogo več rodovitosti in obrambe.

Ako bi se Unške doline požiralniki otrebili in razširili, potem bi se tudi Unec reka o povodnji mnogo poprej utékala na svojo navadno mero, samo da bi jej duri pri Vrhniki in Bistrici bile tako prostorno odprte, kakor je treba.

Tist hip, kadar Notranjske vode na močvirsko ravnino stopijo v zapadneji strani, takoj že tudi jemó uniĉevati močvirsko zemljedelstvo, in to vedno tako bode, dokler se tukaj vodno ravnotežje ne predrugaĉi s prenarodbo in vgloboĉávanjem tistih strug, katere močvirsko vodo izprejemljejo ter dalje v svet odnašajo.

(Dalje prihodnjiĉ.)

Dolenec Dolencem!

Iz Belokranje na Dolenskem. J. S.

Sadjereja in vinoreja ste brez ugovora glavni del kmetijstva Dolenskega. Žalibog, da je, kamor koli pogledamo, celó malo onega napredka videti, ki ga tirja današnji čas! Z veseljem moremo tedaj pozdraviti predloge, katere je v zboru na novo prerrojene podružnice kmetijske Novomeške 19. dne t. m. stavil umni vinorejec gosp. Anton Ogulin. Priporoĉal je ustanovo poskuševalnega vinograda na Dolenskem, začasne kmetijske razstave z ozirom posebno na vinorejo, vinske trge v vinskih krajih, zasadbo čistih trť z namenom

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrto leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrto leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 13. decembra 1876.

Obseg: O vcenitvi zemljišč zaradi uravnave zemljišč na Kranjskem. — Kako bi se Unška dolina dala posušiti. (Dal.) — Odlomki iz občnega zbora družbe kmetijske 22. dne decembra t. l. — Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih. (Dalje.) — Poročilo o 38. seji Matičnega odbora 6. dec. 1876. — Popotne črtice. (Dalje.) — Govor grofa Hohenwarta v zbornici poslancev 14. in 17. nov. o reformi politične uprave. (Dalje.) — Mnogovrstne novice. — Sodba večne pravice. (Dalje.) — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

O vcenitvi zemljišč

zaradi uravnave zemljišč na Kranjskem.

Marsikoga bo mikalo izvedeti, kako z vcenitevjo zemljišč vsled postave od 24. maja 1869. leta pri nas na Kranjskem stoji.

Iz zanesljivega vira izvemo o tem sledeče:

Poljske operacije o vcenitvi zemljišč so se letos nehale, in sicer:

v cenilnem okraji:

Novomeškem 26. oktobra,
Logaškem konec oktobra,
Postojnskem 6. novembra,
Kranjskem, Radoljskem in Kočevskem 7. novembra,
Litijem, Krškem in Črnomaljskem 8. novembra, in
Ljubljanske okolice 9. novembra.

Ob koncu letošnjega operacijskega leta se kaže, da se je v obsegu deželne cenilne komisije za Kranjsko vcenitev posamesnih zemljišč dognala, in sicer:

I. Od vcenilcev, in sicer:

a) v zadevi kmetijskega obdelovanja (ökonomische Kulturen) v 203 katasterskih soseskah z 246.227 parcelami;

b) v zadevi gozdov pa v 82 katasterskih soseskah z 18.427 parcelami.

II. Gozdni poročevalci (referenti) so pa poprejšnjo vcenitev (Voreinschätzung) dovršili v 386 katasterskih soseskah z 88.068 parcelami.

V posamesnih cenilnih okrajih so pa omenjena opravila izvršena tako-le:

A. V zadevi kmetijskega obdelovanja, in sicer:

V cenilnem okraji:	katasterskih soseskah:	parcelami:
Črnomaljskem	v 11	z 42.018
Kočevskem	v 18	s 28.834
Krškem	v 15	s 27.086
Novomeškem	v 16	s 24.683
Ljubljanske okolice	v 26	z 22.177
Postojnskem	v 14	z 22.133
Kamniškem	v 31	z 20.810
Radoljskem	v 19	z 18.129
Kranjskem	v 21	s 15.642
Litijem	v 17	s 14.710
Logaškem	v 15	z 9.955

B. V zadevi gozdov, in sicer:

V cenilnem okraji: katasterskih soseskah: parcelami:

Kranjskem	v 30	s 6673
Kamniškem	v 26	s 5890
Ljubljanske okolice	v 19	s 5347
Postojnskem	v 7	s 517

C. V zadevi predvcenitve (Voreinschätzung) gozdov pa:

V cenilnem okraji: katasterskih soseskah: parcelami:

Ljubljanske okolice	v 68	z 18.383
Kranjskem	v 56	s 13.684
Novomeškem	v 43	z 12.545
Črnomaljskem	v 23	z 12.337
Krškem	v 37	z 11.130
Kamniškem	v 49	z 9995
Radoljskem	v 18	s 3773
Litijem	v 12	z 2879
Logaškem	v 25	s 1401
Kočevskem	v 10	s 1042
Postojnskem	v 42	z 960
Ljubljane (mesta)	v 3	z 21

V cenilnem okraji mesta Ljubljane se pa poljedelška vcenitev zato ni mogla začeti, ker je dotični poročevalec (referent) tudi za cenilni okraj Ljubljanske okolice nastavljen, kodar je tudi letos delal.

Kako bi se Unška dolina dala posušiti.

Spisal M. Peruci.

(Dalje.)

Največa kvara bi zadela močvirsko ravnoto, katere je 20.000 hektár, ako bi se voda vzela Unškej dolini, ki meri do 1600 hektár. Da to dokažem, treba v misel vzeti samo nekaj malega tistih dogodeb, katere sem na barji gledal o lanski in letošnji povodnji, ker menim, da svojih besed o Unške doline izboljšku nikakor ne bi v resnici završil, če ne povem, kolikošno moč bi tak izboljšek imel do močvirja.

Lani je po Unški dolini povodenj stala do srede julija meseca. Vode, kar jih pije Ljubljana, bile so se že davno utekle na svojo navadno mero; a Ljubljana, dokler je bila Unška dolina preplavljena, utékala se je zelo malo, morebiti po kaci 5 milimetrov na dan; — kedar je Unška dolina usebnila, takoj se je tudi Ljubljana utekla, in to v 24 urah za cel meter. To je potem šlo tako naglo, da je ta reka že v 3 dnevih bila zopet v navadni meri. Ljubljana

se je zatorej v sekundi znižala za cel meter, če jej povprek damo po 15 centimetrov hitrosti. Reka je bila tam, kjer sem to stvar pazil, 50 metrov široka.

Iz tega, kar je bilo zdaj rečeno, jasno vidimo, da na močvirski ravnini povodenj gotovo za 0.4 metra više stopi, ako se po Unški dolini požiralniki prav otrebijo in v red postavijo, ter da bodo potlej zaliti tudi taki močvirski kraji, katerih poprej ta nesreča ni zadevala; kajti voda bi v svoje stare struge mogla kreniti še le tedaj, kedar bi vso poljščino že pokončala. Ako ne pozabimo, da v 24 urah potem, kedar se nebo zopet uvedri, povodenj upade komaj za 0.10 metra, lahko umejemo, da bi v taci razmerah močvirski svet cele 4 dni dalje pod vodo stal. — In kaj bode, ako se to pripeti? Odgovor ni težak. Po nižjih močvirskih košenicah bi odmrle vse plemenitejše trave, in setev bi po zalitih njivah povsod bila uničena. Kdo ne ugane, da bi se potlej na barji do čistega ustavilo vse kmetovanje, katero že zdaj nekako medli, ter nič trdnega dohodka ne bi mogel obetati močvir, katerega sta z gorkim trdom kmet in država povzdignila do tega obdelovanja, kakoršno ima zdaj.

Če se ne ustvarijo take naredbe, katere bi vodi trdno uprle razsajanje in uničevanje, bati se je, da z nove močvirske domovine pobegne še to številce naseljencev, kar jih zdaj ima. In kdo bi se temu čudil? Bridko je, vsako leto srp in koso brusiti, a potem ne čakati ni žetve ni košnje; grozen je strah, kateri se vedno ponavlja, da morebiti bode treba prijeti za palico in iti od hiše do hiše kruha prosit. Zemljedelstvo, podloga narodnemu gospodarstvu, bode prisiljeno pešati, ako se te uime ne ustavijo za vselej, in ker bi od leta do leta bilo treba davke odpisovati, omahnila bi tudi vsa davčna moč, katera si je z narodnim gospodarstvom v tesni zvezi. (Kon. prih.)

Odlomki iz občnega zbora družbe kmetijske

22. dne novembra t. l.

Govor predsednikov.

Predsednik baron Wurzbach je zborovanje začel z nagovorom, iz katerega povzamemo sledeče vrstice:

„Tudi letos imamo tožiti o silno slabi letini, kakor so nam poročale podružnice naše iz vseh krajev. Žita se je pridelalo malo, sená srednjo mero, vina malo in slabega, sadja prav nič. Če rečemo, da je lanska letina bila slaba, smemo reči, da je letošnja še slabija. Zato se tudi letos obrača družba kmetijska do visoke vlade, naj milostno ravná z iztirjevanjem davkov pri taci kmetovalcih, ki revščine niso sami zadolžili. Tudi letos gre brez števila veliko posestev na kant. Če časnike iz leta 1840. v roke vzamemo, vidimo, da takrat je bilo o 2 dneh kakih 5 do 6 sekucijskih dražeb razglašanih, — zdaj pa jih je vsak dan po 30–40. Čedalje več tedaj pride kmetov na beraško palico. Dolžnost je zato vsacega domoljuba, zasledovati vzroke teh nadlog. Mi vsi smo menda prepričani, da cesarski davki (fronki) še ne stiskajo kmetovalcev tako zelo, kakor jih stiskajo različne priklade, katerih je vsako leto več in so dandanes že skoro tolikošne kot cesarski davki. Če pa po takem vprašamo: kakošne koristi pa imamo od teh priklad, dobimo odgovor, da celó malo. Županijam se nakladajo bremena, katerih nositi ne morejo zato, ker jim duševne in denarne moči manjka. Cestna tlaka je velika težava občinam; ona zadeva skozi in skozi le posestnike; se ve pa, da tlaka mora biti, ker cest potrebujemo. Vendar naj bi se cestna postava izvrševala kakor je prav, da se ne naklada

kmetom toliko in v takem času, ko ne morejo cestnih del opravljati. — Ljudske šole so potrebne. Kdo bode to tajil, da je človeku treba se v šoli učiti brati, pisati, računati in pa krščanski nauk; al, kar se je skozi sto let zamudilo, to se ne more v par letih popraviti. Kedar se nove šole delajo, naj bi se vendar gledalo na tiste, ki morajo šolo zidati in učitelja plačevati: ali morejo toliko donesti, kolikor se od njih tirja. — Čas, da bi kmetijsko šolo dobili, ni menda še blizo, zato pa nastane živa potreba, da se ljudskim šolam pridruži zdatniše podučevanje v kmetijstvu. Ker pa le ta more učenik kmetijstva biti, kdor se ga je sam učil, zato je predrugačenje naše preprandije v tem obziru neobhodna potreba. — Podkovska in živinozdravniška šola dobro napreduje; ona čedalje več učencev dobiva, ki po dovršeni šoli koristijo deželi. — Sl. ministerstvo kmetijstva je tudi družbi naši poslalo načrt nove postave za zložbo zemljišč v prevdarek. Želeti bi bilo, da bi se vsi naši veči in manjši kmetijski gospodarji prav zelo vneli za to, da bi se uravnala posestva tako, da bi vsak gospodar, kolikor mogoče, svoje zemljišče skupaj in blizo imel. — Odbor je slišal, da se mu tu in tam očita, da z državnimi subvencijami ne ravná zmirom po pravici. To sumičenje moram očitno zavrniti, kajti družbini odbor nima državnih subvencij sam v rokah in ne gospodari samolastno z njimi, ampak vsaka reč se sklepa vpričo zastopnikov deželne vlade in deželnega odbora, in končno mora se račun vsake vrste v pregled in potrjenje sl. ministerstvu poslati, katero še nikoli ni nič napačnega našlo.

Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih.

Po „Oesterr. Landw. Wochenblatt.“

(Dalje.)

Meseca decembra.

Dne	Leta	
2.	1660.	Angleški kralj Karol II. sprejme iz Sirije in Tunisa poslanih konj Berberiškega plemena, iz katerih se je ustanovil čistokrvni Angleški konjski rod.
2.	1857.	Je prvokrat v Litavskih deželah Rusije car Aleksander II. odpravil sužnost.
3.	1852.	Je bila oklicana gozdna postava, veljavna za vse dežele Avstrijske, po kateri so ob veljavo prišle vse poprejšnje gozdne postave, ki so jih imele posamezne dežele.
4.	1875.	Je bila mednarodna razstava mlekarstva v Frankobrodu na Menu.
6.	1782.	Je bil zadnji volk na Českem v Frauenbergu ustreljen. Pregnani iz Českega so bili volkovi že leta 1720.
6.	1859.	Je bila oklicana postava proti kužnim živinskim boleznim v Avstriji.
7.	1865.	So policijsko vpeljali v Berlinu preiskavo zaklanih svinj z drobnogledom. To se je zgodilo po nasvetu prof. Virhova zavoljo človeškemu zdravju zelo nevarnih trihin in pa iker.
8.	1863.	Se je odprl nov kmetijski muzej v Petrogradu.

(Dalje prihodnjič.)

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 20. decembra 1876.

O b s e g: Razglas kmetijskim gospodarjem, starim in mladim, Črnomaljskega okraja, na Dolenskem. — Kako bi se Unška dolina dala posušiti. (Konec.) — Kako krma dela na mleko. — Tudi nekaj o mravljah. — Trd golžún (krof) dobí kuretina večkrat. — Naznanilo občinam in gospodarjem, ki potrebujejo gozdnega in sadnega drevja. — Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih. (Dalje.) — Poročilo o 38. seji Matičnega odbora 6. dec. 1876. — Popotne črtice. (Dalje.) — Govor grofa Hohenwarta v zbornici poslancev 14. in 17. nov. o reformi politične uprave. (Konec.) — Sodba večne pravice. (Dalje.) — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Razglas

kmetijskim gospodarjem, starim in mladim, Črnomaljskega okraja na Dolenskem.

S pritrjenjem sl. ministerstva kmetijstva bode gosp. Fr. Povše, profesor na deželni kmetijski šoli v Gorici, letos v Dolu z jako veseljem vspehom začeti popotni kmetijski poduk nadaljeval v Metliki in končal v Črnomlji, in sicer tako:

v Metliki 27. dne tega meseca dopoldne ob 10. uri govori prof. Povše o kletarstvu, posebno kako ravnati z vinom, da stanovitno ostane tudi za poletje, — popoldne bode razgovor o kmetijskih zadevah sploh, pri katerem vsak pričujoč gospodar sme staviti vprašanja na razpravo vsej skupščini ali samo v odgovor prof. Povšetu; —

v Črnomlji 28. dne tega meseca dopoldne ob 9. uri govori prof. Povše o povzdigi sadjereje, potem pa bode razgovor o kmetijskih vprašanjih sploh, ki zadevajo gospodarske razmere v Črnomaljskem okraju.

Častiti gospodje župniki in župani se ob enem vljudno prosijo, naj blagovolijo to razglasiti v svoji okolici, da se prav veliko mladih in starih gospodarjev udeleži njim gotovo koristnega in brezplačnega poduka.

Glavni odbor družbe kmetijske Kranjske v Ljubljani 17. decembra 1876.

Baron Wurzbach, predsednik.

Dr. Jan. Bleiweis, tajnik.

Kako bi se Unška dolina dala posušiti.

Spisal M. Peruci.

(Konec.)

Potrebno se mi zdi, zopet in zopet ponoviti, kar sem že tolikrat rekel v tem spisu, da je namreč na barji vōdno ravnotéžje predrugačiti s prenaradbo in vglobočávanjem odtočnih strug, če nočemo, da bi osušena Unška dolina zalila močvirje s tako nesrečo, kakoršno sem popisoval.

Res je tudi že sama sl. vlada razumela, da bi državi težko preglávicu delale take razmere, ako se ne

odpravijo; razumela je, da državne podpore, katere se zemljedelcu dadé, kadar mu je voda že vse ugonobila, morejo zaléči samo za tist hip, a nikakor ne odvrniti šibe, katera od dneva do dneva huje tepe.

Razveselil se je kmetovalec, ko je slišal, da vlada misli krepko novčeno podporo dati v osušilo Unške doline. Planinsko občino so letošnje grozovite povodnji predramile iz trdega spanja, in zato je višjim rokam izročila prošnjo, da bi se jej dala podpora, a poleg tega vendar ni čakala k svojej prošnji odgovora, nego najsilnejših dél se je takoj sama prijel. Naj bi ta izgled tudi močvirce dregnil iz otrplosti! Močvirsko obdelovanje potrebuje še mnogo velicega truda, ako se hoče na pravo cesto kreniti osuševanje, katero je tako daleč od razuma zabredlo. A zaradi tega naj se močvirec ne ustraši dela, ker tudi njemu vlada po drugih omikanih držav izgledu podá podporno roko, da primerno veljavo dohode močvirski svét, kateri ima več štirjaških milj prostora in je tako ustvarjen, da bode kedaj najrodovitejši kos Kranjske zemlje.

Tudi sl. deželni odbor skrbljivo pazi na te naloge izvršitev. Deželnemu zboru naj se močvirci zahvalijo, da morebiti že prihodnje leto v veljavo stopi v letošnjem zboru narejeni zakon o močvirskem obdelovanji. Deželni odbor uméje, kako potrebno je, da se ta ravnina čisto usušena in utrjena izročí pridnim rokam; zato se nádejemo, da hoče to stvar pospeševati, kolikor bode koli mogel.

Želim, da bi se moje misli in moji nasvetje blagovoljno sprejeli. Vedno si prizadevam, buditi ljubezen k zemljedelstvu, da bi tudi plodovita polja imela naša draga dežela, katera je dobila od narave toliko posebnih lepot, kakoršnih ni po drugih zemljah. Naj nobena mojega rojaka ne plaši boj z grozovito vodo, katera, kadar se ukrotí, bode okrog sebe širila bogastvo, a ne uboštvá in potrebščine.

Napósled se mi zdi potrebno, povedati še to, da sem le sploh in povprek govoril o napravah, s katerimi bi se Unška dolina mōgla usušiti. Kadar bi se tega dela res kdo poprijel, tedaj bi trebalo najprvo tenkih in umnih črtežev, po katerih bi se potlej vsaka stvar posebe zvršila, kakor umetelnost ukazuje.